

veškem življenju, ki pomeni doživljajski stržen romana, je razrešeno s koncem crotičnega razmerja med Danico in Kresom in z novico, da mlada žena ni nevarno bolna. Daničin poskus samomora je zdaj le še rezultat spoznanja, da je življenje izgubilo pravi smisel, njena samovoljna rešitev pa izvira iz nenadnega drugega spoznanja, da je ob vsej lepoti, ki nas obdaja, življenje navzlic vsemu še vredno življenja. To naj bi bila zaključna misel romana. Nemara bi bil v drugačnem okolju konec zgodbe drugačen, a pisateljica je očitno hotela lepoti in nepokvarjenosti idilične narave, ki je v tekstu ves čas navzoča, tudi dati določen smisel oziroma vpliv na človekovo ravnanje oziroma na vprašanje njegove eksistence.

Novi roman Mire Miheličeve ni brez napak; predvsem moti neorgansko razvrščanje snovi, različni, dostikrat neustrezni pisateljski prijemi ter neracionalno izkoriščanje možnosti, slaba stilna in oblikovna realizacija zastavljenih problemov. A končni vtis vendarle ni tako slab. Pisateljica je odkrila nekaj novih odtenkov v človeških odnosih in na mnogih mestih pokazala dovolj smisla za lepoto besede in podobe.

Jože Šifrer

OB POSKUSNEM SNOPIČU SLOVARJA SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA. Slovar slovenskega knjižnega jezika je poleg nove opisne slovnice prav gotovo ena izmed najvažnejših bližnjih nalog našega jezikoslovja. Noben pravopis, pa naj bo še tako zajeten, ga ne more nadomestiti. Nanj se Slovenska akademija znanosti in umetnosti pripravlja že dalj časa. Sodeč po številnih pripombah v raznih publicističnih sestavkih, ga naše pišočce občinstvo zelo pogreša. Pred kratkim je izšel poskusni snopič,* ki naj pokaže, kako si je delo zamislil uredniški odbor.

Stvari bo nemara koristilo, če ob tem dogodku poskušamo v kratkih besedah opozoriti na nekatere probleme, ki mogoče še niso dovolj razčiščeni oziroma zadovoljivo rešeni. To je treba narediti še posebej zaradi tega, ker je v načrtu, kakor lahko sodimo po napovedih, do sedaj najobsežnejše leksikalno delo v našem jeziku; slovar naj bi izšel v štirih knjigah leksikonskega formata po okrog tisoč strani.

Poskusni snopič nas ne informira dovolj natančno o osnovnih principih in celotni zamisli dela. Zaradi preskopih podatkov je nadrobna kritika otežkočena. Zato bomo morali nekatere načela izluščiti posredno iz primerov. Če bomo pri teh postopkih kdaj nekoliko pretiravali, bomo to delali z namenom, da se problem prikaže v kar se da izraziti luči. Čeprav ima naša leksikografija že dolgo tradicijo in je bera manjših praktičnih slovarjev razmeroma številna, vlada na področju obsežnejših leksikografskih del veliko pomanjkanje. Pletersnik in Glonar sta že zdavnaj zastarela, čeprav so nekatera Glonarjeva načela še danes močno aktualna. Zato je razumljivo, da bo za domače izkušnje in teoretično pripravljenost to obsežno delo vsekakor težka naloga. Ne smemo pozabiti, da gospodari na področju teoretičnega razpravljanja o problemih knjižnega jezika in posebej še o problemih slovarja precejšnja revščina, čeprav smo v zadnjem času dobili vrsto pomembnih študij. Vendar v nekaj letih

* Slovar slovenskega knjižnega jezika. Poskusni snopič. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana 1964.

ni mogoče zamašiti vrzeli, ki so nastajale več desetletij. O nekaterih vprašanjih, ki so za slovar odločilnega pomena, naši jezikoslovci sploh še niso javno govorili. Pogosto so razpravljali o dokaj zapletenih problemih preveč mimogrede. Tako so pojave večkrat poenostavili. Preskromna teoretična podkovanost naše lingvistike za ta obsežni načrt bo uredniškemu odboru prizadejala veliko težkih trenutkov.

Vendar stanje ni tako brezupno, da ne bi mogli začeti s končno redakcijo. Slovar je zelo potreben in če bi še naprej odlašali z njim, bi nastala nevarnost, da bi se pojavljale čedalje bolj drastične posledice že tako dolgotrajne zaostalosti. Ker nimamo domačih vzorov, se bo pač treba v marsičem nasloniti na tuje zgleda in jih prilagoditi domačim razmeram. Razumljivo je, da se bo veliko problemov pokazalo šele med delom.

Oznaka *slovar sodobnega knjižnega jezika* dokaj natančno določa vsebino, vendar mislim, da je uredniški odbor razumel stvar nekoliko poenostavljeno. Uvod ne omeji natančno besednega fonda, ki naj bi prišel v slovar. S formulacijo »sprejeli bomo tudi besede in zveze iz leposlovja od Prešerna do Cankarja, če so v skladu z današnjo rabo ali če so značilne za dobo oziroma pomembnega avtorja« ne moremo biti zadovoljni, ker se lahko razlaga tudi zelo subjektivno. Klasiki od Prešerna naprej so imeli za razvoj našega knjižnega jezika ogromno zaslug in če jih še danes tiskamo in splošno beremo jezikovno večinoma nepopravljene in največkrat tudi brez komentarjev, je čisto naraven sklep, da predstavljajo še zmeraj zelo živo in aktualno kulturno in družbeno izročilo. Njihov jezik je potemtakem še danes živ in se ne preestano vrača v našo zavest, čeravno so ga sodobne knjižne norme v nekaterih stvareh že prešle. Vprašanje je tudi, kako ravnati z besednim zakladom ljudskih pesmi. Z njimi se srečujemo na vseh koncih in krajih, čeprav se življenjske navade in običaji hitro spreminjajo. Mislim, da imajo vse besede iz pomembnih del naše literature pravico, da pridejo v slovar, četudi jih po sodobnih knjižnih normah ne pišemo več ali pa so ohranjene samo v narečju.

Tak izbor besednega gradiva ni v nobenem nasprotju s pojmom »sodoben«. Sodobnost in normativnost slovarja bo že tako izražena v obdelavi besedišča in s kvalifikatorji, ki označujejo funkcionalnost posameznih besed in besednih zvez. Na norme ne bodo vplivale oblike iz starejše književnosti, ker bodo označene kdaj, kje in kako so se rabile.

Normativna stran slovarja je drugi problem, ob katerem se človek vprašuje zaustavi. Vsekakor je izredno važno, kateri pojavi, dejstva in tendence bodo določali duh slovarja. Na tem področju so pri nas še precejšnji nespo razumi. Uredniški odbor svojega stališča ni natančno razložil. Po pregledu poskusnega snopiča sem dobil vtis, da so sestavljalci pri obdelavi gesel na račun leposlovja nekoliko zanemarili publicistični in časnikarski jezik. Če je ta domneva pravilna, bomo dobili v marsičem nerealno podobo o sedanjih razvojnih tendencah v našem knjižnem jeziku. Zaželeno bi bilo, da se avtorji pri obdelavi gesel praviloma ne bi naslanjali na stare slovarje, kolikor se v njih podatki ne pokrivajo s sedanjo rabo. Slovar, ki bi bil izdelan na osnovi načrt nih ekscerptov iz knjig, revij in časopisov, bi bil v sedanjem času verjetno najboljša rešitev. Vendar se iz uvoda k poskusnemu snopiču ne da razbrati, katere knjige, revije in časopisi, do kakšne mere in po kakšnih načelih so bili ekscerptirani, čeprav bo imelo to gradivo pri kvaliteti slovarja odločilno vlogo.

Poskusni snopič je pokazal, kako bodo posamezna gesla obdelana. Obdelava je odvisna predvsem od namena slovarja, od gradiva, ki je na razpolago, in od teoretičnih načel sestavljalcev. Naš slovar bo namenjen praktični rabi. Človeka naj bi pri vsaki besedi informiral o vseh pomenih in pomenskih odtenkih, na primerih naj bi pokazal in po potrebi tudi razložil njihove stalne in svobodne zveze.

Ce z nekoliko površno analizo primerjamo podatke o besedah med seboj, opazimo hitro nekaj nesorazmerij, ki so slovarju v škodo in bi jih bilo treba nekoliko poenotiti. Če že uporabljamo kvalifikatorje, bi bilo verjetno prav, če bi označili tudi mednarodne tujke kot take. Slovarju ne bi nič škodilo, ko bi bila navedena izhodna oblika s pomenom, kar je praksa pri nekaterih podobnih slovarjih. Ne vidim nobenega razloga, zakaj te besede ne bi bile označene, ko vendar vsi vemo, da je njihova raba vezana na posebne okoliščine.

V nasprotju s tem je frekvenca, taka kot jo srečujemo v poskusnem zvezku — čeprav zavzema sorazmerno malo prostora — brez kake večje vrednosti. Vrhu vsega ni niti povedano, kako so jo izračunali. Nikakor pa frekvenca ne pove nič določnega o kakršnihkoli stilističnih značilnostih besed; pogostnost besede v jeziku je odvisna od cele vrste faktorjev. Namesto frekvence bi lahko izbrali tudi kvalifikatorja *redko* in *pogostno* ali pa bi se oprli na obsežnost gesla.

Načelna rešitev, kako naj bodo posamezne kategorije besed obdelane in kako naj bodo podatki razvrščeni in označeni, da bodo njihove funkcije izstopile v vsej svoji izrazitosti, je terjala prav gotovo največje intelektualne napore. Treba je priznati, da so avtorji poskusnega snopiča pri tem pokazali precejšnjo iznajdljivost. Vendar bi se dale nekatere stvari še izboljšati.

Mogoče bi bilo dobro, ko bi se poleg primerov tudi z ustrezno opombo nakazala smer, kjer se lahko beseda v osnovnih pomenih svobodno veže. Tako bi se natančneje ločil splošni del od posebnih delov, kot so stalne zveze ali frazeologija, preneseni pomeni, pesniške rabe, terminologija in druge označene zveze.

Definicije in opisi pomenov bi se dali marsikje izpopolniti. Za take stvari ne bi smelo biti škoda prostora. Človek bi želel, da bi bili pomeni tako natančno označeni, da bi omogočili osnovno semantično raziskavo naše sodobne leksike. Tu in tudi pri nekaterih drugih stvareh se ne smemo zapirati v preozke nacionalne okvire, ampak bi bilo le pametno, če se držimo že bolj ali manj ustaljenih mednarodnih norm, da bo lahko slovar prijel v roke tudi kak tujec.

Ce besede v odvisnih sklonih in v podobnih primerih niso označene, lahko spravijo v zadrego že šolanega domačina, kaj šele druge. Zato verjetno ne bi imelo nobenega smisla, če bi zaradi varčevanja s prostorom opustili staro in praktično navado, po kateri so označeni skloni, število itd.; strinjam se pa, da ni treba označevati genetiva.

Praktična vrednost slovarja bo zaradi bogate frazeologije veliko pridobila. Vendar bi človek želel, da bi bile fraze omenjene predvsem v splošnih oblikah; variante in enkratne tvorbe bi bilo dobro ločiti od splošnega frazeološkega razdelka.

Pisatelji, posebno pa prevajalci, bi bili prav gotovo zelo veseli, če bi dobili ob posameznih geslih tudi najvažnejše informacije o sinonimih. V poskusnem snopiču lahko pri nekaterih besedah, zlasti pri veznikih, že opazimo ta postopek: morda bi ga bilo dobro razširiti tudi na druge besedne vrste, čeprav

na kakšne temeljitejše zbirke pomenskih kategorij za zdaj še ne moremo računati.

Svojevrsten problem predstavljajo rastlinska in živalska imena. Za osnovno domoljubno rabo bi bilo navajanje latinskih imen poleg domače razlage nepotrebno; kakor hitro bi pa raziskovalec ali prevajalec potreboval natančnejše podatke o kakem imenu, bi bilo nujno potrebno mednarodno ime, da bi lahko poiskal informacije in sinonime v strokovni literaturi.

Poskusni snopič *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* ima poleg teh in takih pomanjkljivosti in odprtih problemov vrsto dobrih zamisli, čeprav jih v tem kratkem zapisu, ki ima povsem drugačen namen, nisem posebej omenjal. Njegov izid je bil prav gotovo nujen. O vrsti problemov ne nudi dovolj gradiva za kritično analizo, vendar omogoča strokovno diskusijo, na osnovi katere bo uredniški odbor lahko odpravil nekatere pomanjkljivosti v celotnem konceptu.

Francè Novak

JOŽE POGAČNIK, ČAS V BESEDI. Tudi v drugi Pogačnikovi knjigi,* ki vsebuje zgodovinske študije o naši književni preteklosti do 20. stoletja, bomo zlahka spoznali avtorjeve značilnosti, ki se kažejo v tem, da pisec vrta v najbolj živa slovenistična vprašanja in nakazuje svoje, včasih drzne in osupljive zamisli o njihovi rešitvi.

Vse avtorjevo dosedanje delo, ki je raztreseno po jugoslovanskih, poljskih in italijanskih revijah, razodeva, da je največ svojih raziskovanj posvetil starejšim obdobjem književnosti. Pričujoča knjiga je pravzaprav premišljen izbor iz teh razpravljanj, ki naj predstavijo bralcu zaokroženo celoto in mu izpodkopljejo nezagodovinsko gledanje, da je starejša književnost manjvredna in že dokončno raziskana. Ni tako presenetljivo samo dejstvo, da se je Pogačnik lotil starejše književnosti, ki je celo za marsikaterega strokovnjaka mrtev svet, mlajši slavistični rod pa se ji je ognil v velikem loku — pozornost vzbuja bolj zagnanost, da se je lotil prevrednotenja te literature ter dopolnjevanja in korektur razprav o njej, kar je sicer naloga vsake generacije posebej, a se je doslej nismo dovolj zavedali.

Čas v besedi obsega devet študij, ki so bile objavljene v obdobju petih let (1957—1962),** medtem ko je razprava *Veličina pozabljenega pesnika* (Štefan Modrinjak) natisnjena v tej knjigi prvič. Razprave niso enakovredne niti po obsegu niti po globini, vse pa kažejo na enotno metodo Pogačnikovega dela, namreč, da avtor nakazuje probleme in jih analitično-sintetično rešuje, upoštevajoč pri tem posebno medsebojno učinkovanje literature in družbe. Celotni knjigi dajeta težo razpravi *Miselna in slogovna dinamika v starejši slovenski književnosti in Literarnonazorska trenja v slovenski književnosti XIX. stoletja*,

* Jože Pogačnik: *Čas v besedi*. Opremil Uroš Vagaja. »Razpotja«-Razprave-eseji-članki-kritike. 5. knjiga. »Obzorja«. Maribor 1963. 183 + (V) str. z avtorjevo podobo. Vez. v platno.

** Zgradba in slog Metodijevega žitja, *Miselna in slogovna dinamika v starejši slovenski književnosti*, O začetkih slovenske razsvetljenske misli, Predromantični elementi v pesmih Valentina Vodnika, Prešernovi pesniški prvenci, *Pesniški svet Matije Valjevca*, Idejna struktura Jenkove poezije, *Literarnonazorska trenja v slovenski književnosti 19. stoletja*.